

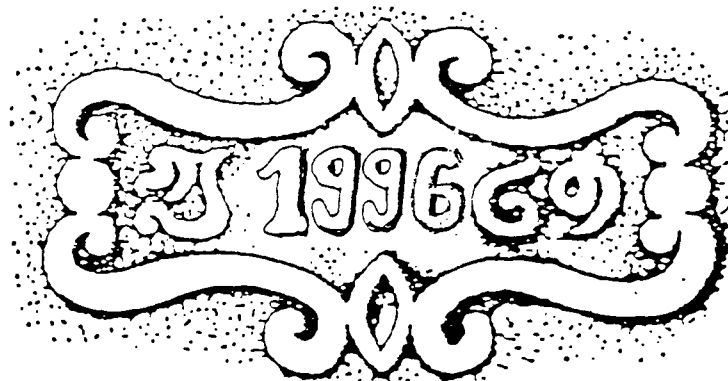
PULA

Náczyhegyi Tükör-Spiegel

VII. évfolyam

1. szám

Pula, 1996. július 27.

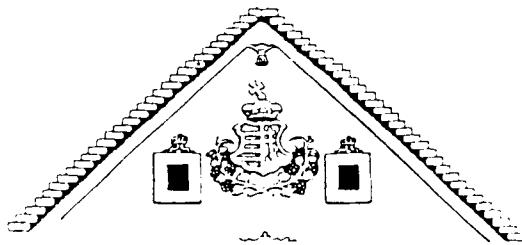

Pula, Náczyhegy 1996

"Minden jó rendtartásnak feje és fundamentuma az isteni félelem és tisztesség."

Megjelenik: MINDEN ÉVBEN JÚLIUS UTOLSÓ SZOMBATJÁN
Kiadja: A NÁCZIHEGYI BIRTOKOSOK BARÁTI KÖRE
Főszerkesztő: REMÉNYI ANTAL
Művészeti szerkesztő: NAGYPÁL SZABOLCS
Felelős szerkesztő: NAGYPÁL GÁBOR

ÜNNEP ELŐTT

Július utolsó hétvégéje immár hagyományosan a falu ünnepe. Alkalom ez az együttlétre, a találkozássra, a megemlékezésre és az önfelelt jókedvre. A szombati náctihegyi ünnep vasárnap a falu újratelepítésének 250. évfordulójával folytatódik. A jeles évfordulón kívül okot ad az ünneplésre a falu zászlájának és címerének avatása, valamint a templom helyreállítása is.

Az ünnep alkalmat nyújt a történelmi visszatekintésre. A régészeti leletek és lelőhelyek bizonyossága szerint Pula környéke az emberiség történetének kezdete óta lakott. A vidéken újkőkori, rézkori, bronzkori és vaszkori leleteket is találtak. A középkorban (Kr. u. 1000-1700

között) a mai falu határában két falu létezett, Tálad és Pula.

Tálad első okleveles említése az 1177. évből származik, kolostorában pálos, majd ferences szerzetesek laktak.

Pula a középkorban a mai temető körül (attól északra és nyugatra) helyezkedett el. A temető nyugati részének közepén látható, fákkal tűzdelt négyszög (ide nem temetkeztek) a hagyomány szerint a középkori Pula templomának helye. A falu (Táladhoz hasonlóan) nagy részében a Rátót nemzetség tulajdona volt. Első okleveles említése az 1233-as évből való.

A Pula név eredetére vonatkozó egyik álláspont szerint személynévből keletkezett, a másik

álláspont a pólya és/vagy pulya (mindkettő jelentése: kicsi) jövevényszavakból származtatja. A lakosság a két faluban a török közeledtével egyre fogy, 1557-ben pedig már mindkettő pusztá, azaz lakatlan.

A XVII. század első felétől az Eszterházyak birtoka. A nagyvázsonyi anyakönyv szerint a Pulan lakó Kovács János és Takács Katalin szülők Mihály nevű gyermekét 1727-ben keresztelték, a keresztszülők Szabó György és Dávid Erzsébet. Az Eszterházyak délnémet területről hoztak telepeseket, akik 1746-tól rakták le a mai falu alapjait. Ennek 250 éves évfordulóját ünnepeljük 1996. július 28-án vasárnap.

RENDBEHOZTUK TEMPLOMUNKAT

Eszterházy Károly egri püspök a XVIII. század végén építtette a pulai templomot. Az építkezés során bizonyára sok helybéli hullatta verejtékét. Azóta sok-sok nemzedék számára jelentett lelki támaszt, megnyugvást az Isten háza. Az utolsó fél évszázad során azonban nagyon leromlott a templom állaga. Gondoljunk csak a beázó tetőre, a kívül-belül hulló vakolatra, a rendezetlen templomkertre és a harangszó hiányára. A falu kezdeményezésére létrejött "Eszterházy Károly" alapítvány kuratóriuma célul tűzte ki az egyházi épületek rendbehozatalát. Az ácsszerkezet megjavítása után először a tető kapott új cserépborítást. A maradék anyagból készült el a Szent Flórián kápolna földése és külső-belső tatarozása. Harma-

dik lépésben a gyönyörű megoldású temetőkápolna épült föl. Tavaly került sor (már egyre nehezülő pénzügyi körülmények között) a templom külső tatarozására. Ami pedig idén történt, az maga a csoda. A belső festés mellett több mint fél évszázad múltán újra órák vannak a toronyban, szól a harang, a templomkert rendezett. És mindez a falu, az itt élők és ide kötődők áldozatvállalásából, és más adományokból! Szinte minden család kivette részét valamilyen formában a munkából. Köszönet érte.

Az a kétszáz fős falu, amelyik ennyit hajlandó áldozni, ahol ötven ember jön el festés után az állványok kihordására és a templom takarítására, amelyik azzal büszkélkedhetik, hogy az ő fe-

gyelmezett ministránsait hívják meg, ha Nagyvázsonyban bér-málás van, amelyik évente rendszeresen megemlékezik őseiről és hőseiről, az a falu tudja, hogy lelkében gazdag csak az a nemzet lehet, amelyik megőrzi hagyományait és emlékeit. Csak a múlt értékét megőrizve lehet újat alkotni.

Pauer atya a templom újra birtokbavételének első vasárnapi szentmiséjén megilletődve mondhatta: "Döbbenetes, amit tettetek, kedves pulaiak!" Nem véletlen, hogy a falu ünnepén, július 28-án délután 4 órakor a szentmisét dr. Szendi József veszprémi érsek és dr. Seregély István egri érsek, a Magyar Katolikus Püspöki Kar elnöke mondja.

A TEMPLOMÉPÍTETŐ ESZTERHÁZY KÁROLY

Csallóköz birtokosának, **Salamonnak** fiai, 1238-ban osztoztak meg atyai birtokaikban, Illés az Illyesházy, **Péter** pedig a Szerházy (Serházy) családnak lett a törzse. **Szerházy Benedek** és Besseney Ilona gyermeke volt **Ferenc**, 1584-ben Pozsony vármegye alispánja, aki galántai előnévvel elsőként írta nevét Esterházynak. Illyesházy Zsófiától született fiai közül Dániel (1580-1654) a cseszneki grófi vonalat, Pál (†1641) a zólyomi grófi vonalat, Miklós pedig a fraknoi vonalat alapította. **Miklós** (1582-1645) nádor Dersffy Orsolyától és Nyáry Krisztinától született fiai közül Pál (1635-1712) a hercegi vagy idősebb ág, Ferenc pedig a grófi vagy ifjabb ág megalapítója lett. **Esterházy Ferenc** (1641-85) főispán és Thököly Mária egyik gyermeke **Ferenc** (†1758) tárnokmester, akinek Pálffy Szidóniától született fia **galántai Esterházy Károly**, a híres

egri püspök. (Az irodalomban általában Esterházy-t írnak, de amint a püspök saját aláírása mutatja, ő maga Esterházynak írta családnevét.)

Károly 1725-ben született Pozsonyban, 1748-ban szentelték pappá, 1760-ban már váci püspök. Kibővítette a szemináriumot, megújította a papképzést, megoldotta a gondoskodást az elaggott papokról, nagyszabású új tervet készített a katedrális és a püspöki palota átépítésére, rendeztette a levéltárat, újraszabályozta a céheket. 1762-ben pedig egri püspök lett: a falvak egy részét újratelepítette németekkel, s mivel a püspökség készpénzbevételének 90%-át építkezésekre, egyházi és kulturális célokra, művészi alkotások készíttetésére és segélyezésre fordította, beindíthatta nagyszabású templomépítési programját. Több tíz templomot építtetett, nemcsak püspöksége területén, hanem Pápa, Devecser és

Ugod uraként a Dunántúlon is; ezek között 1797-ben, talán utolsóként a mi pulai templomunkat. Pápai családi rezidenciáját följújíttatta, s püspöksége idején épült ki székvárosa, Eger, elnyerve barokk képét, s emelkedett ki a jellegtelen magyar kisvárosok sorából. Az egri barokk-rokokó és klasszicizmus művészetét Esterházy Károly nélkül látni, magyarázni és megérteni csak félig lehet. Nemcsak gazdasági alkalmazottait, de egyházmegyéje papjait is kemény egyházi fegyelem alatt tartotta. Egerben egyetemet akart fölláttani, végül azonban csak liceumot engedélyeztek, benne az első magyar orvosi iskolával. Az 1790-91-es diétán a katolikus párt vezetője volt, magyar Cicerónak nevezték. Ő volt az utolsó egri püspök, halála után a várost érseki rangra emelték.

Caroly Epszy Szezenjij
C. Esterházy
Esterházy

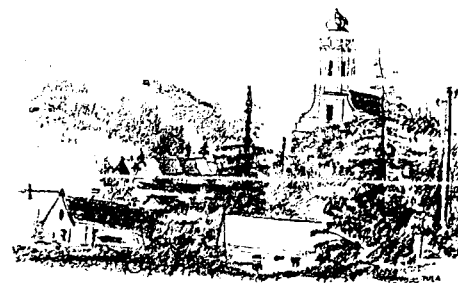
ESZTERHÁZY KÁROLY EGRI PÜSPÖK ALÁÍRÁSA.

ESZTERHÁZY KÁROLY EGRI PÜSPÖK ARCKÉPE.

HARMATH ISTVÁN EMLÉKEZETE

Idén volt tíz éve, hogy a falu nagy szülőtte, Harmath István eltávozott közülünk. Őrá emlékezünk egy Róla írt nekrológgal és egy Pulával foglalkozó írásával.

KÉT HARMATH ISTVÁNT ISMERTEM

IRTA BÁN MAGDOLNA

Az a szerencsés ember vagyok, aki két Harmath Istvánt ismert: Harmath tanár urat és Harmath Pistát. Az első - akinek emberré formálásomban nagy szerepe volt -, osztályfőnököm és irodalomtanárom a Lovassyban. A másik jóbarátom, immár fölnőtt életemben.

Hogyan lehetne felejteni azt, mennyire vigyázott ránk, tanítványaira! Hogyan fogott össze bennünket jószágos szigorral az évek folyamán. Hogy nem elégedett meg csupán tanulmányi eredményeinkkel, hanem jellemünket is csiszolta, emberré válásunkat egyengette! S erkölcsi mércéjéhez nekünk "állnunk" kellett! Diákfejjel sokszor éreztük őt szigorúnak, de azóta hányszor megköszöntük ezt a szigort! Ő tanított meg arra, hogy ne érjük be kevéssel, mindig a legtöbbet adjuk magunkból, a legjobbat! Szigorában, erkölcsi tartásában mérhetlen szeretet is volt - ez volt a titka. Az irodalom iránti szeretetemet is tőle kaptam. Mi, az ő tanítványai, szerencsések voltunk. Gazdag kincsekkel a tarsolyunkban indított el az életútra bennünket. Lovassys éveim után nem sokkal messzire vitt a sors hazámtól. Harmath tanár úr képe is elhalványodott bennem. Már két gyermek édesanyja voltam, ami-

kor kemény próbára tett az élet. Kétségbeesett és tanácstalan voltam. Választ vártam tetteim helyességére - s az idő távolából Harmath tanár úr tekintete rémlott föl. Igen, szükségem volt arra, hogy azt mondja: "Magdi, meg vagyok elégedve magával". Ekkor tettem első lépéseimet a festészetben. Éreztem, hogy tizenhat év távlatából is számíthatok rá. Hiába a sok új barát, ismerős, hozzá nyújtottam segélykérő kezemet. Meleghangú levelet azóta is féltve őrzöm az utána jött többivel. Itt kezdődött barátságunk története Harmath Pistával. Mélységes tisztelem iránta soha nem szűnt meg. 1985 nyarán Balatonfüreden állítottam ki képeimet. A megnyitóra ő is eljött. Elismerő szavai munkám jutalmát jelentették. Szavainak őszinteségében bízhattam, mert mindig vallotta, hogy csak az igazság visz előre.

Valahányszor hazalátogattam, szerét ejtettem, hogy találkozam vele. Mindenről beszélgettünk, de legfőképp irodalomról. Könyveket cseréltünk, s végül sikerült eljutnom Pulára is. Ez tíz hónappal a halála előtt történt. Már régóta meg akarta nekem mutatni "birodalmát". Júliusi meleg volt, ragaszkodott hozzá, hogy az ő trabantjával menjünk. Feledhetlen szép nap

volt. Körbejártuk a "birtokot", minden kőnek ismerte a történetét, jelentését. Beszéltek nekem Puláról, gyűjtéseiről, a padlásokon talált kincsekről, családjáról és gyermekeiről. Megcsodáltam a pince alsó részében berendezett kis múzeumát, és kért, írjak be a nagy vendégkönyvbe. Beszéltek nekem terveiről, a környék történelmi kincseinek megmentésére tett lépéseiről, boldogan mutatta a már restaurálás alatt lévő pulai kápolnát. A kőműveseket névről szólította. Ők is szeretettel, tisztelettel beszéltek vele.

Délután indultunk vissza, s akkor történt, hogy a kocsiban váratlanul rosszul lett. Eszméletét veszítve borult a kormányra, egész testével a gázpedálat nyomva. Rémülten szólogattam, miközben karja fölött megpróbáltam a kormánykereket irányítani, hogy az úton maradjunk. A veszprémi körgyűrű előtt sikerült lecsavarnom az ablakot. A friss levegő hatására magához tért, és lecsúsztatta lábát a gázpedálról. Megálltunk. Kisegítettem a kocsiból. Nem emlékezett semmire. Látszólag teljesen rendbe jött.

Tele szorongással és azzal a sejtő érzéssel utaztam el, hogy eljött az ideje. Ez volt az utolsó találkozásom vele.

A PULAIÁK EMLÉKEZNEK

IRTA HARMATH ISTVÁN

Pula középkori település. Kis fészek a Bakonyban, a Balatontól északra. Erdő veszi körül, tele szarvasokkal, őzekkel, vaddisznókkal és más állatokkal.

Az írásos emlékekben a helységet már a XIII. századtól említik. Két-hármezer lépésre a falutól a pálosok a XIV. században kolostort építettek. Így alakult ki egy híres kultúrcentrum, ahol a másoló-barátok a XV. század végén és a XVI. század elején, Kinizsi Pál földesurasága alatt, négy nagyon értékes kódexet írtak.

A XVI. század elején megjelentek Dél-Magyarországon a törökök, és 1552-ben Észak-Magyarország is elpusztult. Veszprém megyének a XVI. század elején 375 helysége volt, és a XVII. század elejére csak 111 települése maradt.

A külföldiek betelepítése a XVIII. század első felében kezdődött. Ennek a századnak a végéig a németek 45 tönkretett helységet teljesen újjáépítettek, 25 helységet pedig részben. A pulai németek Bajorországból jöttek, a városlödiek (Waschludt) és a kislödiek (Kischludt) frank területről. A betelepülőket a gróf Eszterházy család hívta be, és egy anyakönyv adatai szerint az elsők 1746-ban telepedtek le. Az első újszülött gyermeket, akit az anyakönyvbe bejegyezték, Georgnak hívták, az apja Adam Fux, az anyja Barbara Fuxin volt. A gyerek 1746. október 5-én született.

A magyarországi első népszámláláson 1784-87 között Pulára

vonatkozóan a következő adatok állnak rendelkezésre: 437 lélek, 65 lakóház, 34 parasztcsalád, 48 házasszellér-család, a földesúr gróf Eszterházy Károly. A lakosság szám 150 éven át alig változott. Mivel a nép igen szorgalmas volt, az a javaslat született a XIX. század elején, hogy telepítsenek szőlőskerteket. A gondolatot tett követte. 1811-ben a falu lakosai kérvényt nyújtottak be a földesúrhoz, hogy nekik, jobbágyainak adjon egy erdős hegyoldalt, ahol szőlőt telepítsenek. Egy évvel később ez meg is történt, s 75 lélek földbirtokot kapott, melyre még ugyanabban az évben szőlőt telepítettek.

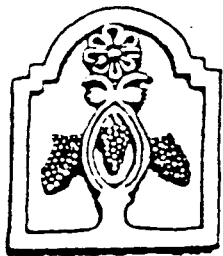
Egy kérvényben, melyet 1817-ben nyújtottak be a földesúrnak, borospincék építésére kértek engedélyt, amit meg is kaptak. Kötelezték magukat arra, hogy ősszel a faluba a hátukon viszik le préselni a szőlőt (mint jobbágyoknak, tizedrészt a földesúrnak kellett adniuk).

A mindennapi életben a pulaiak németül beszéltek. Az iskolákban a gyerekek németet és magyart tanultak. A szentmisét kétszer németül és egyszer magyarul tartották. A pap maga nem Pulán lakott, és nem volt előírva, hogy németül is tudjon. Volt azonban egy káplánja, aki németül és magyarul egyformán jól misézett. Ezenkívül az asszonyok vasárnap délutánként német nyelven litániát mondtak. Ezt 1980-ig éppen úgy megtették, mint a múlt században. Az öregebb generáció kihalásával a szokás abbamaradt.

Gyakran kérdezik, hogy vajon a vidék német nyelvű népessége az 1848-49-es magyar szabadságharcban részt vett-e. A bécsi archívum szerint hat 19-20 éves legény vett részt az Ausztria elleni szabadságharcban: Franz Fischer, Johann Haas, Josef Molnár, Johann Jáger, Johann Holzer és Georg Szafner. Az első négy ifjú a 47-es zalai honvédek-nél szolgált. Ők voltak az elsők, akik Buda visszahódításánál a vár közepét elérték, és Hentzi tábornokot május 21-én halálosan megsebesítették.

A századfordulótól kezdve működött Pulán egy zenekar is. Hét tagja volt. Fúvós és ütős hangszereken játszottak, és mindnyájan ismerték a hangjegyeket. Közöttük Johann Jáger volt a legtehetségesebb. A hatvanas években - ebben az időben már öreg volt, és a zenekarnak is csak négy tagja élt - a magyar televízió fölvette cimbalomjátékát, és gyakran műsorra is tűzte. Hangszerét ő maga készítette. Egy német zenetudós, dr. Kurt Petermann a hatvanas években a négy élő zenekari tagot fölkereste, s filmfölvételt készített róluk. Johann Jáger 85 éves korában halt meg.

Az elmúlt négy évtizedben a lakosság száma erősen visszaesett. Jelenleg Pulának mintegy 240 lakosa van. Úgy tűnik azonban, hogy ez a szám lassan növekszik. A fiatalok mostanában itt maradnak, átépítik a régi házakat, vagy új lakóházakat építenek. Pulának jövője van.

A MEDENCE KELETI KAPUJA

IRTA HERCZEG ÁGNES

Ha Veszprém felől érkezünk, a Káposztás-tertek szépen megművelt parcellái mögött föltáru-kozik a falu, messzire tekintő fe-
hér templomtornyával. A medencében Pula kapcsolata leg-
szorosabb az erdőkkel, mindig is
azok ölelésében élt.

A változatosan szép tölgyerdők
között néhol megjelenik egy-egy
bükkös. Mindenütt bazalt és
mész-kő képződmények bukkan-
nak a fölszínre. A falu több
egyedülálló geológiai ritkaságot
tudhat magáénak. Életében és
szerkezetében jelentős szerepet
játszik a Vázsonyi-séd, amelyet
itt már Eger-sédnek neveznek.

Pulán a mai napig megőrződött
a 250 évvel ezelőtt betelepített
németek jellegzetes telekhaszná-
lati rendje, amely megismételhet-
len egyediséget kölcsönöz a fa-
lunak. Minderről meggyőződhe-
tünk, ha leereszkedünk a patak
(vagy séd) partjára a falu köz-
pontjához közeli régi gát mellett,
átmegyünk a romba dőlt malom-
nál, s végigsétálunk a keskeny,
vizes rét ösvényén. Ha délről ke-
rüljük meg a falut és a hegyoldal
tisztásán fölkaptatunk, a falu tel-
jes szépségében mutatkozik meg
előttünk. Innét a patakot követ-
ve eljutunk a település másik vé-
génél levő, fölújított malomig.

Pula gondozott temetője az ősök
megbecsülésének szép példája.
A régi sírkövek fölé öreg fenyők
emelnek örökzöld ernyőt. Az
egykori temetőút kőhiddal szem-
beni oldalán kőkereszt áll a hárs-
fák húse alatt. A temető újonnan
nyitott útja mentén, a bozótos-
ban az egykori vulkáni működés

szép példáját láthatjuk, bazalt-
bombát és tufaszórást. Itt vala-
ha kőbánya lehetett, ahonnan a
nagyvázsonyi Kinizsi-vár kövei-
nek egy része is származik.

Nagyvázsony felől közelítve, mi-
előtt elérnénk a Pulát jelző száz-
éves vadgesztenyefasort, a Tálo-
di-rét élénkzöldjére a hajnali pá-
rában egy-egy faóriás körvonala
rajzolódik. A rét tölcsérszerűn
vág éket a sűrű gyertyános töl-
gyes zárt állományába. A rajta
átkanyargó patak vizét középko-
ri s mai gátak keresztezik. A kö-
zép-kori gátak földsáncjai a terü-
let fontos táj- és kultúrtörténeti
emlékei. Korunkban, a víz elapa-
dása előtt épült gát már kevésbé
simul a tájba. Sok év óta először
gyűlt össze víz a tóban, megcsil-
lantva az elapadt vizek visszajö-
vetelének reményét. A patakot
szép, ligetes rétek, tisztásos er-
dőszegélyek követik.

Az egykori Tálod falu helyén a
közép-kori házhelyek mára csak
lábbal tapintható rajzolata, a rég
elfelejtett utak alig sejtethető, be-
erdősült nyomvonala, a Szent
Ilona templom falainak fehér kö-
vei a korai középkorba röpi-
nek. A Klostrom-forrás felől le-
futó patakocska mésztufa pad-
kákat épít medrében. A bővízü
forrás, az egykori pálos, majd
ferences kolostor területe 1954
óta természetvédelmi terület.

A szőlőhegy a pulaiak büsz-
kesége, ahová el lehet vonulni, s
amelyet áthat a Kab-hegy s a
szemközti hegyek erdeinek
csöndje.

Az erdő irtásával nyert terület
betelepítése szőlővel és a pince-

építés mellett a hegyközségi
rendszer szabályok kialakításában is
példásan járt el a pulai lakosság.
Sok kertben máig megőrződött
az a művelés, telekhasználat és
hagyományos pinceépület, ami a
Nánczihegy egyediségét meghatá-
rozza. A pince körüli gyöpös ré-
szen egy-egy diófa vagy más
gyümölcsfa nyújt hús árnyékot.
A rendbe ültetett szőlőtőkék so-
rai között gyöpsáv, zöldség és
sokféle virág váltakozik. A telek
alsó részében sokszor gyöpös
gyümölcsös, lucernás, füves ka-
száló vagy veteményes található.
Nincs ott kerítés, nincs sufni,
nincs lebetonozott kocsi-beálló.
Ez őrzi meg a jövőnek a több
mint másfélszáz éves szőlőhegy
hagyományos jellegét. A szőlő-
hegy egyik lefeledett útja mellett
szép kőkereszt állít szakrális je-
let a tájba.

Az Öcsre vezető út mellett, jobb
kéz felől egy másik régi út ke-
reszteződését is kőkereszttel je-
lölték a pulai ősök. Innét a falut
magunk mögött hagyva kilátó
ponthoz érünk. A szemközti pu-
lai erdők rengetegébe a tarvágás
nehezen gyógyuló sebeket mart.
A távolban a medence déli hatá-
rait jelző erdős gerincek, előtér-
ben a Kinder-tó alatti terület
Mária Terézia korabeli lecsapo-
lóárkainak erőteljes vonalai raj-
zolódnak elének.

Az úttól északra az egykori köz-
birtokossági legelő hagyásfái je-
lentenek kiemelkedő értéket. A
hagyásfás legelő, mely könnyen
fölismerhető a gyöpben álló, tel-
jes koronát képező fárólól, az
egykori legeltetés hagyományos

PULA MALMAI

IRTA WÖLLER ISTVÁN

1. **Öreg malom:** Pula helységben az első vízimalmot - mely már korán elpusztult, de helye még jól meghatározható - Nagyvázsony felől érkeve a falu szélén a mostani buszmegálló alatt, a Tikos-dűlőben találjuk. A malomhoz tartozott gát ma is jól megmaradt, és még a hatvanas években a malomfejnél gerendákat is láthattunk. A gát azt bizonyítja, hogy a malom fölött vízgűjtő volt, amelyből vizet eresztettek a kétkerekű malomra. Föltételezhető, hogy a XIX. század közepe táján mehetett tönkre, mivel az 1876-os összeírásban már nem találkozunk vele. A molnárok közül Kulcsár István és Sevald József nevét ismerjük.

2-3. **Tálodi vagy Nagy malom** (Fő u. 95.): A falu végén délkeletre a Tálodi-erdő alatt állt hajdan. 3,4 m két fölülcsapós vízikerekének átmérője, melyek egy-egy pár 1 m átmérőjű malomkőjáratot tartottak mozgásban. A malomépület együtt épült a lakással, mely alatt boltozott pincerendszert építettek. A pinceréből rejtett kijárat is volt, melyen keresztül könnyen távozhattak az éppen ott megbúvó betyárok, katonaszökevények. A malomrész is alsómalommal épült, ahová benyúltak a vízikerek

tengelyei, belül rájuk szerelve a nagy fa fogaskerék, melynek fogai a malomköveket meghajtó tengelyek orsókerékjeihez kapcsolódtak. Az alsó malom tartóoszlopán látható 1824-es évszám a malom egyik jelentős újjaépítését jelzi. A malom bérlői közül Simpel Ferenc, Kanczler Mihály (és felesége, Titzel Anna), Micheller Ferenc, Walter Ferenc, Kanczler Márton, Ábrahám János nevét ismerjük. A malom őrlési körzete: Pula, Öcs, Petend, Leányfalu, Nagyvázsony, Barnag, Vöröstó és Taliándörögd volt. Kis teljesítménye miatt sokat kellett várni az őrlésre, ezért volt olyan őrlető, aki napokat is ott maradt a malomnál, megvárta, amíg rá került a sor. Ha állatokkal maradt, az állatokat a pajtába vagy istállóba kötötték be. 1886-ban két hatósági jegyet helyeztek el rajta: az egyik a VJ (vonatkozási jegy), mely az Adriai-tengerhez volt színtezve, és a rajta levő jeltől voltak megadva magasságok; a másik az MJ (malomjegy), melyet a malomfejben kellett elhelyezni, és a megadott szintet duzzasztani vagy süllyeszteni nem volt szabad. A II. világháború után a malom megbízott igazgatói: Csurgó Sándor és Varga István; a vízikereket pe-

dig Fait Vendel újította föl, nem sokkal a végleges leállítás, 1960 előtt.

4. **Lisztórló- és deszkametszőmalom** a kültelekben: A malomház kőből és bazalttufából épült, és zsuppal fődött volt. Egy leválasztott malomcsatorna nyugati oldalán építették föl úgy, hogy a keleti oldalán helyezték el a deszkametsző berendezést egy fölülcsapós vízikerékkel, az északi oldalon pedig a malomkőjáratot meghajtó fölülcsapós vízikereket, melyre a malomföből a vizet egy oldalsó zsilippel vezették. Egy időben a deszkametszővel a malomkőjárat nem üzemeltetett. A molnárok rendszeresen rendelkeztek fegyvertartási engedéllyel. Ismert metszősei: Kanczler Mihály, Tóth József, Simpel Ferenc, Micheller Ferenc, Sulyok Pál, Walter Ferenc, Penész Ferenc, Schere molnár, Kreiter Ignác, Városi Ferenc és Benedek József. 1946-ban a malom leégett, és azóta nem épült újjá.

5. **Olajütő malom** (Fő u. 66.): A XIX. század közepén építette Leichtold János, akitől Leichtold István örökölte. 1946-ban az olajütés abbamaradt, ma csak az udvaron heverő malomkő emlékeztet a hajdani malomra.

ÚJ JELKÉPEINK

Pula Önkormányzata a község újratelepítésének 250. évfordulójára megalkotta 5/1996. (V. 31.) Kt. számú rendeletét a helyi címer és zászló alapításáról és használatának rendjéről. Eszerint az Önkormányzat jelképe, mint a település történelmi múltjára utaló díszítő szimbólum: a címer és a zászló.

Az Önkormányzat ovális címerét stilizált, zöld színű levélkoszorú övezi. A címerben egy álló magvető és egy fa; az alsó harmad barna, a középfelé hajló két domb zöld, a felső kétharmad pedig kék. A fa törzse sötétbarna, levelei zöldek. A magvető színei: a ruházat és a magot tartalmazó ruha fehér, a kalap és a csizma barna, maga a magvető testszínű. Az ovális rész fölött

arany Mária-korona. A címer körül az 1746-os arany évszám, alatta félkörben "Pula" fölirat.

A zászlólap a zászlórúd fölül nézve 1m:2m arányú téglalap, vágással egy felső kék, egy középső fehér és egy alsó zöld mezőre van fölosztva egyharmad-egyharmad arányban. Közepén foglal helyet az Önkormányzat címere, amelyet a község nevét föltüntető fölirat és az arany hímezű 1746-os évszám boltoz a középső mezőben. A zászlólap vége arannyal rojtozott. A zászlórúd kék, fehér, zöld színben csigavonalban festett, a zászlócsúcs aranyozott fából készült.

A címer ábrája a szószéken látható dombormű alapján készült, amely egy magvetőt ábrázol. Álljon itt a legrégebb katolikus

bibliafordítás (Káldi György SI, 1626) magvetőről szóló példázata (Lk 8, 4-8): *Mikor pedig nagy sereg gyűlnék egybe, és a' várasokból hozzája sietének, monda hasonlatosság-által: Ki-méne a mag-vető, el-vetni az ő magvát: és midőn vetné, némelly az út-félre esék; és el-tapodtaték, és az égi madarak meg-évék azt. És némelly a' kő-sziklára esék; és kikelvén meg-szárada, mert nem vala nedvessége. És némelly a' tövissek-közzé esék: és egygyütt föl-nevekedvén a' tövissek meg-fojták azt. És némelly a' jó földbe esék; és kikelvén száz annyi gyümölcsöt hozá. Ezeket mondván, kiált vala: a' kinek fülei vannak a' hallásra, hallja meg.*

A HEGY TÖRVÉNYKÖNYVÉBŐL

Igen elszaporodtak Náczihegyen a betörések. Nézzük, hajdan hogyan védekeztek eleink a lopások ellen:

Hatodik Articulvs a tolvajok föladásáról

Eszteendőnkint egyszer, Minden-szentek napja táján minden szőlős gazda, belső és külső lakók, valaki csak tudniillik a hegységhez tartozandó fvdvson szőlőt bír, a hegybíró házához bémenni tartozik, és akkor jó lélekesméret, vagy ha szükséges-

nek találtatik, hit szerint megvallani, ha az eszteendőnek lefolyta alatt valahol valakit káros helyen a szőlőben, vagy annak aljában, vagy gyümölcs szedésben látott? ha pedig valaki azon vallásra bé nem menne, és elegendő okát elmaradásának nem adhatná, 2 ft, vagy 6 pálcza büntetése légyen, melly pénzbeli bírság magoknak az esküdteknek járván, nálak iránta kedvet kereshetnek azon büntetés alá való személyek, és azok is engedelmességgel lehetnek, ha pedig

valaki magát megkeményítvén azon reá esett bírságot fizetni, vagy iránta alkudni nem akar-na, béjelentvén azt előbb a földes Uraságnak, vagy Tisztjének, annak ereje által minden engedelem nélkül megvehessék az esküdtek, mindazonáltal érdemes, annyival inkább főembereknek személje nem paraszt bíróság hatalma alá való lévén, azok bémennetelre, hit letételre ne kényszeríttessenek, és a parasztok is önnön magok ellen vallani ne tartozzanak.

MALMOK PULÁTÓL TAPOLCÁIG

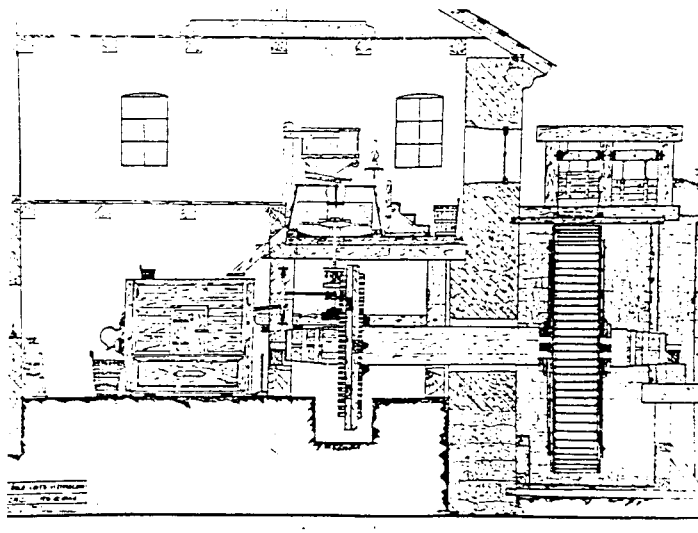
EGY MALOMELLENŐR EMLÉKEI

A budai várban lakik a nyolcvanhét éves, de még mindig friss emlékezetű Joanovics Loránd. Gépészmérnök diplomával a nagy világválság és az ezzel együttjáró munkanélküliség idején, 1932-ben Zala megyébe került, mint malomellenőr. Nehéz időket élt a mezőgazdaság. A búza mázsája negyven pengőről négy pengőre esett. A gazdák csúvároztak (fogattal hordták a malomba a gabonát), és gyakran ott várakoztak, aludtak az őrletők szobájában. A lovaknak vendégistállót építettek a malmoknál. Az ellenőrök lóháton vagy kerékpáron járták körzetüket, és sorra látogatták a malmokat. Loránd bácsi Monostorapáti körze-

tében tevékenykedett, de helyettesíteni átjárt Pulára is. A kis pulai malmot - amely csak néhány mázsza búzát őrölt naponta - egy kistermetű öreg molnár bérelte, aki sajnálatra méltó ember volt. Többször előfordult, hogy "nem volt vize". A vízjog ugyan előírta, hogy meddig duzzaszthat, de bizony, ha nincs víz, nem működik a malom. Az öreg pulai molnár magába roskadtan üldögélt, mert ahogy a mondás tartja: "A molnár, ha van vize, bort iszik, ha nincs vize, vizet iszik."

A molnárok védőszentjének, Nepomuki Szent Jánosnak a napján a malomzsilipeket fölhúzták. A molnár nem dolgozott, a molnár ünnepelt. Kapolcson a taliándö-

rögi elágazásnál állt a molnár céh háza, melynek egyik szobájában szépséges intarziás láda rejtette magában a céh régi iratait, könyveit, kincseit. Itt őriztek egy másfél méter hosszúságú tutajt is, amelybe egy 30-35 centiméter magasságú Nepomuki Szent János volt beépítve. Az ünnep reggelén Pulánál elindították a kis tutajt, és az az Eger-séden hol sebesen, hol méltóságteljes lassúsággal haladt el minden malom mellett. A malmok népe díszkísérettel tisztelgett a védőszent előtt. Miután a tutaj Szigliget mellett elérte a Balatont, visszahozták Kapolcsra, és megkezdődhetett a molnárok vigasága.

AZ ILONA KÁPOLNA

A hatvanas években történt, hogy id. Jáger István, Szauer János és Reményi Antal tanító földrajzi nevek gyűjtésére elindult bejárni a környéket. Egymás után nevezték meg, illetve egyeztették a dűlőket, erdőrészeket, réteket és egyéb földrajzi helyeket, ahogy azt szüleiktől, nagyszüleiktől hallották. Amikor a Vázsonyi-séd bal partján egy

forráshoz értek, mindketten azt mondták:

- Ez az Ilona-kápolna.

A tanító úr furcsállta, hogy kápolnának nevezik a forrást, mire a két pulai elmondta, hogy emlékeik (vagy talán csak a szóbeszéd) szerint itt valaha egy kápolna maradványai álltak. Keresni kezdték tehát a fákkal benőtt környéken a romokat, és a kuta-

tást siker koronázta, mert egy kis halom alatt köveket találtak. Ebből kiindulva már ki lehetett következtetni a hajdani Szent Ilona kápolna körvonalait.

Így találta meg három pulai a hajdanvolt Tálad falu templomát. A szakszerű régészeti feltárást ezt követően 1970-ben Éri István végezte el.

PULA NÉPRAJZI EMLÉKEI

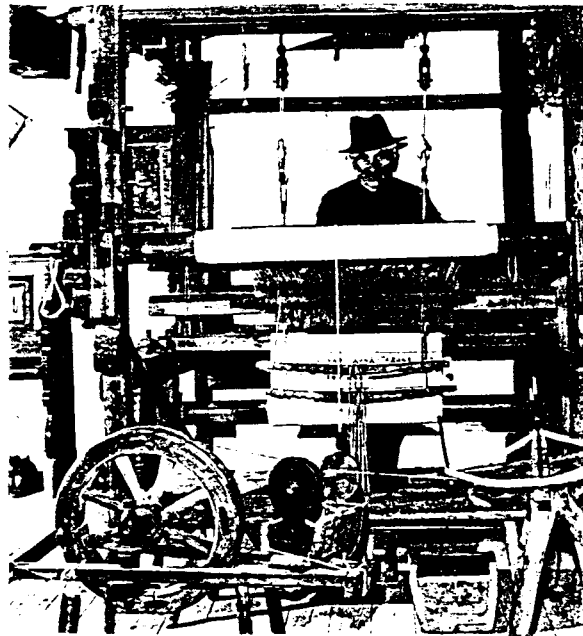
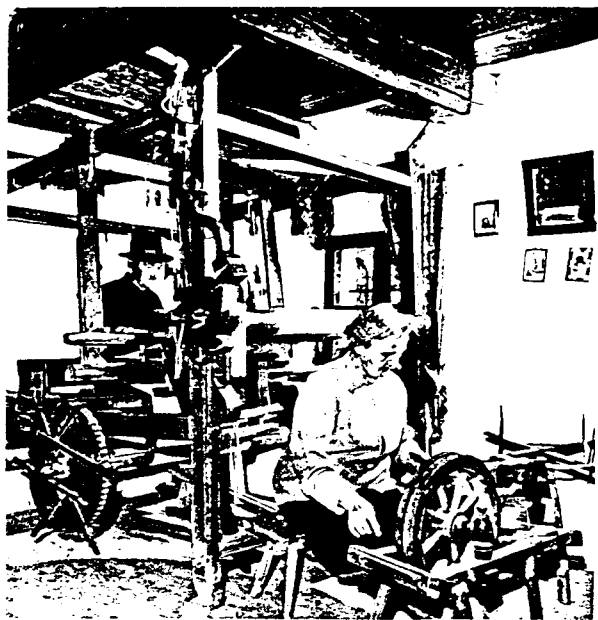
A nagyvázsonyiak 1959-ben vásárolták meg múzeumi célra az 1825-ben épült Schumacher-házat. Az 1920-as évekbeli átalakításokat megszüntetve 1962-ben a Műemléki Felügyelőség állította vissza eredeti állapotába, múzeumként 1966 óta működik.

Néhány pulai tárgyat is kiállítottak itt. Szép a pulai kovácsmester cégére: művésziösen összefűzött kisebb-nagyobb patkók sora. A pulai kovácsok egyébként a vázsonyi céhhez tartoztak.

A nagyvázsonyi takácsok pulai leánycéhének szív alakú fa behívótáblája viszont egészen egyszerű megmunkálású. Ezzel hív-

ták össze a céhtagokat összejövetelekre. Legtöbbször fából faragták, rajta a címer, az alapítási évszám, olykor pedig forgatható mutatóval fölszerelt számlap látható, melyet a gyűlés időpontjára állítottak be, és fölmutattak. Ez a szokás még a középkori királyi joggyakorlatból származik, amikor a király képét, nevét és címerét ábrázoló függeszthető ércbilloggal hívták törvénybe az idézett félt. A legrégibb, I. Endre korából származó pörbeidéző billog Veszprémben került elő. A céhszabályok is megemlékeznek egyébként a táblajárásról.

Az utolsó vázsonyi takácsmester a pulai Szauer Ágoston volt. Takács családból származott, ahogy általában ez a mesterség családi örökségnek számított, a szerszámanyag is apáról fiúra szállt. Régi családi mintái ismétlődnek szöttesein. Hozott fonálból szőtt a megrendelő kívánságának megfelelően lepedőnek, abrosznak, törülközőnek való mintás anyagot, máskor zsáknak való. Hosszmértéke a 78 cm hosszú rőf volt, s e mérték után fizettek a megrendelők. 84 cm széles vászon volt a legszélesebb méretű, amit szövőszékén megtudott szőni.

A MEGÚJULÓ FALUHÁZ

Tavaly volt harminc éves a Gubicza László tervezte pulai művelődési otthon és üzletház. Bizonyos szempontból építésének idején országos figyelemre tarthatott igényt. Egyike volt a legelső kezdeményeknek a művelődési otthon és a szolgáltatóház egybeépítésére. Akkoriban az is

újdonságnak számított, hogy az előadóterem mellett közvetlenül ott a klubszoba és a könyvtár. Az 1969-ben megjelent *Hogyan építsünk klubkönyvtárat?* című kötet címlapján közli a pulai Faluházat, követendő példaként állítva azt más községek elé. Az idő nyomai már meglátszanak az

épületen, így az Önkormányzat tervbe vette följújtását. Ennek során tájbaillő beépített tetőtérrel egészülne ki; ami lehetővé tenné vendégszobák kialakítását is. Az építkezés már az idei évben megindul.

KÖNYVBEMUTATÓ PULÁN

Talán 1989 őszén említette először a nácti-hegyi dűlőúton, vagy a diófa alatt beszélgetve Tál szomszéd, hogy négy évet töltött hadifogságban, huszonhárom éves korától huszonhétig. Amikor később részleteket is mesélt, mindannyian hitetlenkedve hallgattuk, mennyi mindent kibír az ember. Amikor hozzáfogott a bő cselekményű hadifogolykönyv megírásához, még maga sem tudta, hogy ez lesz az első ebben a témakörben, ami a szovjetek kivonulása után megjelenik Magyarországon.

Erről pedig nem kisebb szaktekintély győzött meg két hónapja, mint dr. Korsós László dandártábornok, a Hadtörténeti Intézet és Múzeum főigazgatója, amikor a szerzővel látogatást tettünk nála a budai Várban. Sokan

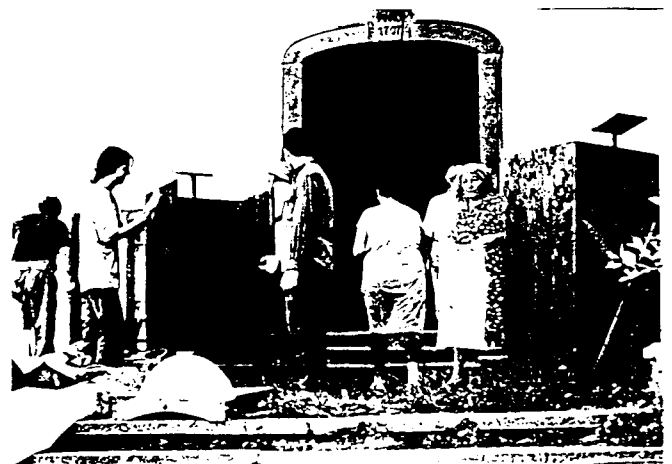
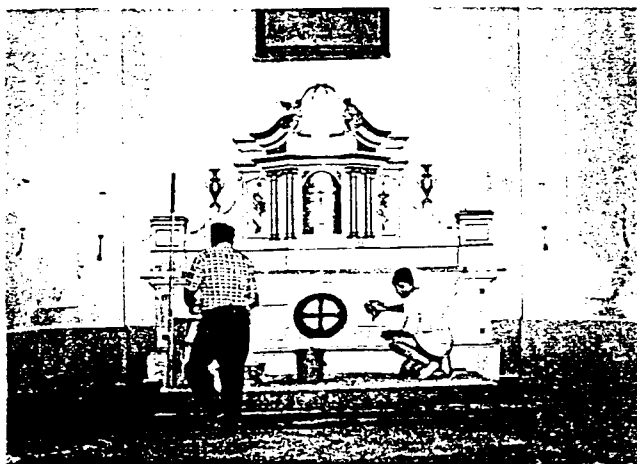
megírták keserves-nyomorúságos hónapjaikat, éveiket, de egyetlen könyv sem jelent meg idáig ebben a műfajban. A pénzhány miatt minden "jelentés" kéziratban maradt. A pulai erdész munkája az első, ami könyv formájában jutott el immár a Hadtörténeti Intézetbe, mégpedig a főigazgatónak ajánlva.

Ezután kerestük föl a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia (őszőlő már Nemzetvédelmi Egyetem) rektorát, dr. Szabó Miklós hadtörténész tábornokot, aki meleg szavakkal köszöntötte a szerzőt és a szerkesztőt, a kötet elolvasása után pedig örömmel vállalta föl, hogy - szabadságát megszakítva - július 30-án este eljőjön Pulára, hogy részt vegyen azon a könyvünnepen, amelyet a szerző saját falujában,

lakhelyén rendeznek meg a Faluházban. Lehet-e annál nagyobb elismerés a lassan 75. életéhez közeledő egykori hadifogoly számára, mint az, hogy a felsőszintű katonatiszt-képzés első embere jön el egyenruhában tisztelegni a hősök előtt? Mert érdemes lenne végre megjegyeznünk, hogy nemcsak azok voltak a nemzeti hőseink, akik életüket áldozták, hanem azok is, akik túlélték azt a szörnyűséget, amit Hitler és Sztálin zúdítottak ránk az elmúlt évtizedek során. Az Éhség című kötet pulai premierjére 1996. július 30-án, kedden este kerül sor. A rendezvényen közreműködik Szabó Ildikó színművésznő, Fuit Anita (trombita), Farkas Hajnalka (fúvolya) és a kötet szerkesztője,

NÁDOR ISTVÁN

NAGYTAKARÍTÁS A TEMPLOMBAN FESTÉS UTÁN

MEGHÍVÓ

Tisztelt Hölgyem! Tisztelt Uram!

Községünk jelentős történelmi eseményt ünnepel. A török időkben lakatlanná vált két középkori település – Pula és Tlad – területére az Eszterházyai délnémet nyelvterületről hoztuk telepeseket. Az új lakók 1746-tól trakták le a mai falu és egy új község alapjait.

Az évfordulót köszöntő rendezvény sorozatra hívjuk és várjuk mindazokat

- akik szülőhelyüknek vállalják Pulát,

- akiknek valaha lakóhelyük volt e kies falu,

- akik itt ingatlanul rendelkeznek, vagy bármilyen okból szivesen

térnek vissza községünkbe!

A községi Képviselő-testület nevében

Romhányi Antal
polgármester

Július 26., péntek

A Művészetek Völgye pulai megnyitója

Este 6 órakor a Faluházban kiállítások megnyitója

- Heitler László festőművész képei,

- Pulai lakások szőttesei,

- Faluépítéset '96,

- Dr. Sonnevend Imre természetfotói

Július 27., szombat

A hagyományos szőlőhegyi ünnep délelőtt 10 órakor a Náczi-hegy bejáratánál

Szentmise

(hálaadás és együttal könyörgés a bős terméseiért)

Szentmisét mond:

P. Szabó Ferenc S.J.

tartományfőnök a Vatikáni

Rádió magyar adásának

vezetője

Utána Szent Ignác szobrának avatása, megáldása.

A szobor Blénesi Ignác gyergyószentmiklósi néprajzeész alkotása.

Délután fél 6 órakor a Náczi-hegyi kapunál Ünnepi megemlékezés és másor

Térszene

A nagyzsonyi iskola fűvészenekara, Vezényei Bónác János.

Ünnepi beszédet mond DR.

TÓTH DEZSŐ, a Megyei

Honismereti Egyesület Elnöke.

Utána a másorban fellép a

Bánci Német Nemzetiségi Kórus és a Szentgáli Pávákör.

A másor után a Mücke borháznál a Náczi-hegyem eddig kiállító művészek nyári tárlata

Holányi Júlia, Baumann Miklós,

Berkocz István, Bíró Jenő és

Heitler László festményei, Besz

László és Pázmány József

kerámiai, Frowalt Janzer és Dr.

Hochenburger Emil fotói,

Juhász A. Zoltán fásfaragásai,

valamint az idén először

Szekeress Istikó festményei.

A kiállítást megnyitja a házigazda.

Utána hajnalig a növekvő hold fényével és a társak melegevel családi mulatozás

Július 28., vasárnap

A 250. évforduló főünnepé

Délután 10 órakor az 1848-ban iskolának készült épületnél (Fő utca 35.) a HELYTÖRTÉNETI KIÁLLÍTÁS megnyitása és a PULA TÖRTÉNETE c. könyv bemutatása.

Délután fél 3 órakor a Hősök kertje előtti téren MEGEMLEKÉZÉS A 250. ÉVFORDULÓRÓL

A község dímerének és

zászlajának avatása.

Ünnepi beszédet mond

POZSGAY IMRE

Az évfordulóra készült

emlékmű telepítése.

Délután 4 órakor a templomban főpapi szentmise.

Szentmisét mond DR. SZENDI

JÓZSEF érsek és DR.

SERKÉLY ISTVÁN egyri

érsek

(Fűvös zenekarral, magyar és német egyházi énekekkel)

Este 8 órakor a Faluházban közös estebéd és hagyományos sváb-hál

Július 29., hétfő

Este 7 órától a Faluházban Pulával kapcsolatos filmek bemutatása.

(Régi pulai zenekar, régi táncok, Dr. Ács Zoltán tv-filmje)

Július 30., kedd

Emlékezés a 250 év alatt elhunyt ösökre és a két világháborúban elesett pulai hősökre.

Délután 8 órakor a Hősök emlékműjének megkoszorúzása

Délután 6 órakor a Faluházban
Nádor István bemutatja Tál József
Éhség című hadifogolykönyvét.

*Az est vendége: Dr. Szabó
Miklós vezérőrnagy, a Zrínyi
Miklós Nemzetvédelmi Egyetem
rektora
Közreműködik Pintér Tibor
előadóművész*

Este fél 8 órakor a temetőkápolnánál
gyászmise

Július 31., szerda

Délután 6 órakor a Krizsán-háznál
(volt iskola)
Házimuzsika

*Krizsán Kinga és a nagyvásonyi
zeneiskola növendékeinek
közreműködésével*

Augusztus 1., csütörtök

Pala külterületi nevezeteseinek
megtekintése. Kirándulás önkéntes
részvétellel.

*Dél előtt 9 órakor (gyülekezés a
kápolnánál)*

*Bazaltbarlang – Alginitbánya –
Gejzirkúp – Kőszikla*

*Délután 4 órakor (gyülekezés a
Faluháznál)*

*Táladi halastó – Ilona-kápolna –
Táladi romok, Klostrom-forrás
(szalonnasütés hozott anyagból)*

Augusztus 2., péntek

Délután 4 órakor a faluházban a
Veszprém megyei német kisebbségi
önkormányzatok tanácskozása.

Augusztus 3., szombat

A késődélutáni órákban a templom-
ban kórus-hangverseny.

A program változhat!

Jelen program a Művészetek Völgye
sorozatnak része, annak
rendezvényeivel bővíthet!

Művészetek Völgye

Kedvezőtlen időjárás esetén a
szabadtérre tervezett
rendezvényeknek a Művelődési Ház
ad helyet.

A kiállítások nyitvatartása
augusztus 21-ig, naponta 10 - 18
óráig

Támogatók:

Kapolcsi Kulturális és
Természetvédelmi Egylet

A Pula története c. kiadványt
a Veszprém megye
Kultúrájáért Alapítvány
támogatta

A Helytörténeti kiállítást a
Veszprém megye
Kultúrájáért Alapítvány és a
Veszprém Megye
Idegenforgalmáért
Alapítvány támogatta

A Magyarországi Nemzeti és
Etnikai Kisebbségekért
Alapítvány

PULA

ÚJRATELEPÍTÉSÉNEK

250:

ÉVFORDULÓJÁN

MEGRENDEZÉSRE

KERÜLŐ ÜNNEPSÉG

PROGRAMJA

1746 – 1996

A

MILLECENTENÁRIUM

ÉVÉBEN